

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

2

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1977

WYSTAWA NA TEMAT DZIEJÓW RUCHU ROBOTNICZEGO
NA ZIEMI GDAŃSKIEJ

Dnia 17 lipca 1975 r. w Pałacu Opatów w Oliwie otwarta została wystawa pt. „Dzieje ruchu robotniczego na ziemi gdańskiej”. Opierając się na eksponowanych dokumentach, pamiątkach, egzemplarzach prasy, ulotkach, fotokopiach i diapozytywach oraz różnych eksponatach muzealnych, przedstawiono chlubne tradycje polskiego ruchu robotniczego na ziemi gdańskiej w ścisłym powiązaniu z całością historią polskiego ruchu robotniczego i jego kontaktów internacjonalistycznych.

Wystawa składała się z sześciu zasadniczych działów obejmujących poszczególne okresy dziejów:

Dział I. „Polski ruch robotniczy na ziemi gdańskiej w latach niewoli narodowej”. W dziale tym eksponowane były między innymi diapozytywy obrazujące pierwsze zakłady wielkoprzemysłowe i warunki pracy robotników; diapozytywy pierwszych czolowych działaczy polskiego międzynarodowego ruchu robotniczego, fotokopie, oryginały dokumentów i prasy robotniczej, w tym organ Wielkiego Proletariatu „Proletaryusz”, pierwsze wydanie Manifestu Komunistycznego w języku polskim, mapa strajków robotniczych w 1905 r. legitymacja członka ZZP; pamiątki obrazujące udział Polaków w Wielkiej Rewolucji Październikowej, w tym przede wszystkim zamieszkałych na ziemi gdańskiej.

Dział II. „Polski ruch robotniczy w okresie kształtowania się niepodległego państwa polskiego”. W dziale tym eksponowane były diapozytywy przedstawiające działaczy polskiego ruchu robotniczego — założycieli KPP, mapa wystąpień rewolucyjnych w Polsce w 1918—1919 roku, mapa Rad Delegatów Robotniczych oraz oryginalne dokumenty i fotokopie tych Rad, jak również Rad Ludowych. Szczególnie atrakcyjny był diapozytyw przedstawiający przewracanie przez ludność polską pomnika cesarza Wilhelma II w Starogardzie w 1918 r. oraz oryginalny plakat Rady Delegatów Żołnierskich i Robotniczych w Czersku (w języku niemieckim).

Dział III. „Polski ruch robotniczy na ziemi gdańskiej w okresie II Rzeczypospolitej”. Ekspozycje tego działu zawierały szczególnie dużo oryginalnych pamiątek w postaci ulotek, prasy. Na uwagę zasługuje egzemplarz gazety „Kurier Ilustrowany” z 1935 r. z artykułem *Krzysz Ziemia Pomorska*, opisującym trudne warunki życia robotników rolnych, oraz egzemplarze prasy robotniczej (niektóre przedstawione w postaci fotokopii), w tym także nielegalnej, na przykład „Koszary”, „Marynarz Rewolucjonista”, „Na Barykadzie”. W dziale tym eksponowane są także pamiątki byłych żołnierzy Polskiej Ochotniczej Brygady im. Jarosława Dąbrowskiego w Hiszpanii. Ekspozycje tego działu były bogato ilustrowane diapozytywami działaczy ruchu robotniczego na ziemi gdańskiej, a między innymi Alfreda Bema, Mieczysława Mięgi, Edmunda Guziłki, a także diapozytywami przedstawiającymi pracę i warunki życia klasy robotniczej.

Dział IV. „Lata II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej”. W dziale tym eksponowane były dokumenty i pamiątki świadczące o eksterminacyjnej polityce okupanta oraz walce klasy robotniczej przeciw okupantowi zarówno na ziemi

gdańskiej, jak i tam, gdzie los wojny rzucił robotników ziemi gdańskiej. Wśród ekspozycji tego działu na szczególne podkreślenie zasługują: oryginalne egzemplarze docierającej na Pomorze konspiracyjnej prasy PPR i RPPS, Manifest Lipcowy PKWN kolportowany przez dywersyjno-zwiadowcze grupy LWP, dokumenty niemieckie, takie jak mandat za mówienie po polsku, karta pracy dla Polaków, dokumenty więźniów obozu koncentracyjnego Stutthof, w tym członków KPP Wacława Gramburga, Franciszka Filipskiego, Treli oraz aresztowanego w Gdańsku w obozie pracy członka PPR Witolda Lipińskiego, odznaczenia bojowe działaczy LWP — uczestników walk o wyzwolenie ziemi gdańskiej, broń znaleziona na byłych pobojowiskach w rejonie Gdańska, legitymacja TOW „Gryf Pomorski”, wystawiona dla Edmunda Formeli z potwierdzonym (wpis i pieczęć) udziałem w komunistycznej partyzantce we Włoszech.

Dział V. „Pierwsze lata twórczej pracy w budowie socjalizmu w Polsce Ludowej”. Dział ten obejmuje historię od wyzwolenia do kongresu jedności. Prócz diapozytywów plenerowych i wielkich fotogramów obrazujących zniszczenia na ziemi gdańskiej i pracę nad ich usunięciem eksponowane były pamiątki po działaczach z tego okresu, między innymi po Michale Toruniaku i Stanisławie Sołdku, a także dokumenty z tamtego okresu. Ekspozycja zawierała mapę przedstawiającą rozmieszczenie w poszczególnych miejscowościach organizacji PPR. Sporo uwagi poświęcono w tej ekspozycji poległym za władzę ludową na terenie województwa gdańskiego i elbląskiego.

Dział VI. Współczesne osiągnięcia gospodarczo-społeczne w formie 16 kolorowych diapozytywów zakładów pracy i wielkich budów, między innymi elektrowni w Żarnowcu.

Wystawa została zorganizowana z inspiracji Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku. Przygotowało ją Muzeum Stutthof w Sztutowie. W pracy organizatorskiej Muzeum otrzymało pomoc Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KW PZPR w Gdańsku oraz Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku.

Kwerendę materiałów do wystawy przeprowadził zespół pracowników Muzeum Stutthof w składzie: mgr Bogdan Chrzanowski, mgr Andrzej Gąsiorowski, mgr Krzysztof Steyer i dr Konrad Ciechanowski jako kierownik zespołu. Powyższy zespół opracował kolegiально scenariusz. Kwerendą objęto wszystkie muzea i biblioteki w województwie gdańskim, Wojewódzkie Archiwum w Bydgoszczy i Gdańsku, Referat Historii i Archiwum KW PZPR w Gdańsku, Muzeum Ruchu Rewolucyjnego w Warszawie. W poważnym stopniu wykorzystano dotychczasowe zbiory Muzeum Stutthof, a zwłaszcza muzealia zgromadzone w ostatnich dwóch latach, tj. od czasu poszerzenia profilu działania tegoż Muzeum. Zbierano również pamiątki wśród weteranów ruchu robotniczego i pozostałych po nich rodzin.

Oprawę architektoniczno-plastyczną opracował zespół Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Gdańsku pod kierownictwem prorektora doc. Jerzego Zabłockiego i doc. Wiktora Janowskiego. Scenariusz części audio-wizualnej wystawy opracował mgr Krzysztof Steyer. Konsultantem naukowym merytorycznego scenariusza wystawy był prof. dr hab. Donald Steyer. Całością prac w przygotowaniu i wykonaniu wystawy kierował dyrektor Muzeum Stutthof, mgr Mirosław Gliński.

W Pałacu Opatów w Oliwie wystawa była udostępniona zwiedzającym do 18 grudnia 1975 r.; zwiedziło ją przeszło 20 tysięcy osób. Następnie wystawę przeniesiono do Elbląga, gdzie była eksponowana od 10 lutego do 15 marca 1976 r. w miejscowym muzeum, skąd z kolei została przeniesiona do Gdyni i eksponowana w Klubie Marynarza. Tak w Elblągu, jak i w Gdyni cieszyła się nie mniejszym powodzeniem niż w Gdańsku. Wartość artystyczna i poznawcza wystawy została wysoko oceniona przez wojewódzkie władze polityczne i administracyjne. Bardzo

pochlebnie o wystawie wypowiedział się wicepremier i minister kultury Józef Tejchma po jej zwiedzeniu w sierpniu 1975 r. Poza tym jej wartość polityczno-wychowawczą podkreślono w szeregu prasowych recenzji zarówno prasy miejscowej, jak i ogólnokrajowej.

(WT)

WSPÓLPRACA Z MUZEUM RAVENSBRÜCK

Zgodnie z zawartą umową, w dniach od 26 do 31 maja 1975 r. w Muzeum Stutthof przebywała kolejna grupa pracowników Muzeum Ravensbrück z NRD. Na czele delegacji stała dyrektor Muzeum Helena Heim. Delegacja po zapoznaniu się z działalnością Muzeum Stutthof wyjechała na południe Polski, gdzie zwiedzała Muzeum Oświęcim oraz muzea i zabytki Krakowa i Wieliczki.

Realizując postanowienie umowy o wymianie pracowników na pobyt 1 miesiąca, w czerwcu 1975 r. przebywała w Muzeum Stutthof pracownica Działu Dokumentacji Muzeum Ravensbrück, Krystyna Schäfler. Zatrudniona została w Dziale Dokumentacji, gdzie wykonując poszczególne zadania zapoznała się ze strukturą Archiwum, sposobem opracowywania i konserwacji dokumentów, działalnością Biura Poszukiwań oraz inwentaryzacją zbiorów Muzeum. Zwiedzała również muzea i zabytki Trójmiasta i Elbląga.

Z ramienia Muzeum Stutthof do Muzeum Ravensbrück w NRD wyjechała we wrześniu 1975 r. mgr Janina Grabowska. Zapoznała się z działalnością tego Muzeum poprzez uczestniczenie w pracach Archiwum, gdzie porządkowała i opracowywała dokumenty dotyczące transportów więźniarek z KL Stutthof do KL Ravensbrück. Poznała również różnorodne formy działalności oświatowej Muzeum, takie jak lekcje historii w Muzeum, spotkania dyskusyjne członków organizacji FDJ i pionierów, różnego rodzaju uroczystości na terenie Muzeum oraz spotkania kolektywów noszących imiona antyfaszystek zamordowanych w KL Ravensbrück. Zwiedzała również miejsca pamięci narodowej Buchenwald, Dora, Langenstein-Zwieberg oraz muzea ruchu rewolucyjnego w Karl-Marx-Stadt i Dreźnie. Ponadto oprowadzała polskie grupy po Muzeum Ravensbrück.

UROCZYSTOŚCI 30-LECIA WYZWOLENIA KL STUTTHOF

W maju 1975 r. obchodzono 30 rocznicę wyzwolenia KL Stutthof. Na program uroczystości złożyło się szereg imprez. Przede wszystkim w dniu 3 maja odbyła się na terenie Muzeum Stutthof wielka manifestacja społeczeństwa ziemi gdańskiej z udziałem przedstawicieli władz administracyjnych i partyjnych. Odbył się również zjazd byłych więźniów obozu zakończony spotkaniem towarzyskim.

Z okazji uroczystości Muzeum Stutthof wybiło medal pamiątkowy oraz wydało nowy przewodnik po Muzeum i plaketkę okolicznościową. Otwarto również nowe wystawy.

W dniu 2 maja 1975 r. odbyło się sympozjum, na którym zaprezentowano dorobek naukowy pracowników Muzeum Stutthof, jak również pracowników naukowych spoza Muzeum, zajmujących się problematyką Stutthofu i okupacji na Pomorzu Gdańskim. Wygłoszono następujące referaty:

1. „Rola obozu koncentracyjnego Stutthof w systemie walki okupanta z polskim ruchem oporu na Pomorzu Gdańskim” — dr Konrad Ciechanowski.
2. „Założenia i realizacja hitlerowskiej polityki eksterminacyjnej na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945” — prof. dr hab. Donald Steyer.
3. „Warunki życia więźniów w Stutthofie” — dr Miron Kłusak.
4. „Ruch oporu w obozie Stutthof” — mgr Mirosław Gliški.
5. „Kobiece komanda pracy w KL Stutthof” — mgr Janina Grabowska.

W dyskusji zabierali głos: prof: dr Krzysztof Dunin-Wąsowicz, doc. dr Jerzy Danielewicz, Maria Jezierska, byli więźniowie, dr Anna Paszkowska, Zbigniew Raczekiewicz, studenci UMK z Torunia, Emilia Denkwicz, Wiesław Wereszczyński i inni.